Recenzijski izvod

Aljaž Krivec

Zbirka dvaintridesetih dnevniških zapisov, ki jih je avtor objavljal med 17. marcem in 17. aprilom 2020 (to nam da vedeti brskanje po njegovem profilu na facebooku), predstavlja sprotno refleksijo stanja med pomladno (uradno razglašeno) epidemijo. Avtor se je tako pridružil mnogim znanim in manj znanim imenom, ki so prispevala svoje v korpus del »v času koronavirusa«. Nabor knjig (pod njih se med domačimi imeni podpisujejo denimo Slavoj Žižek, Renata Salecl, Tomaž Grušovnik, Janko Petrovec ...) zadobiva tudi že splošne značilnosti. Pogosta je dnevniška forma na meji med stvarnim in literarnim, refleksija se sprehaja med intimnim in družbenim, dela so krajša in ujeta med upanje in zaskrbljenost, navadno pa jih krasijo kar nekoliko preočitni naslovi. Pojavili so se seveda tudi že otroške knjige, teološke razprave, aktivistično čtivo ... Vsekakor gre za literarni (ali bolje: književni) pojav, ki ga je za zdaj mogoče preučiti vsaj pavšalno, ne dvomim pa, da bo napočil trenutek, ko se bo z njo dalo ukvarjati kot z bolj ali manj zaključenim korpusom besedil, ki mu bo mogoče pripisati njemu lastne zakonitosti, mogoče celo z ločitvijo na različna časovna obdobja.

DAN PODJED
Antropologija med štirimi stenami

ZRC, ZRC SAZU, 2019

Podjedova zbirka s svojo dnevniško strukturo ter jezikovno platjo, ki jo najlažje označimo kot »kolumnistično«, tako oblikovno in zvrstno ne izstopa posebej. Nekoliko drugačna pa se zdi po idejni plati. Že z naslovom nas usmeri na polje antropologije in med branjem kaj hitro opazimo, da je eden od fokusov dela spremljanje včasih na videz neznatnih navad, ki so se vzpostavile med pandemijo. Najsi gre za (nove) načine pozdravljanja, čiščenje (in celo dezinficiranje) trgovinskih artiklov, načine umivanja telesa (telesne tehnike), obnašanje pred kamero ob razmahu sestankov na daljavo, način nakupovanja (z masko in ohranjanjem varnostne razdalje) in stres, ki ga ob tem doživljamo ... Občasno se avtor nekoliko pomakne z območja mikronavad in si zastavi vprašanje o skoraj pozabljenem fenomenu dolgčasa, ki je napočil s korono, ali o etični utemeljenosti naganjanja košarkarjev z bližnjega igrišča, ki se ne držijo predpisanih ukrepov.

Knjiga želi vsaj do neke mere ohranjati vtis, ki ga besedila dajejo v svojem izvornem mediju, kar dosega z nizko mero revizije besedil, likovnim materialom (k vsaki objavi je pripadala tudi tematska prikazna slika) in navedbo izbranih komentarjev v temu primerni obliki. Čeprav se jih je izvorno pod kakšno od objav namnožilo na desetine, jih je uredniška roka seveda levji delež izločila, pri čemer morda ni bila nujno povsem uspešna – v izboru sem pogrešal nekaj več inspirativnosti, morda namesto komentarjev, ki se zdijo predvsem ubesedeni všečki.

Bržkone je že sama zavest avtorja o mediju bila tista, ki je dodatno spodbudila, da so zapisi karseda poantirani in komunikativni, zaradi česar so taki tudi obbesedilni

> *Antropologija med štirimi stenami je ob dnevniku malodane nekakšen bralni seznam, ki ga sestavljajo predlogi avtorja kot tudi njegovega bralstva.*

dodatki, najsi gre za prikazne slike ali komentarje. Odprtost besedil pa je njihova kvaliteta še po neki drugi strani. Antropologija med štirimi stenami je namreč ob samem dnevniku malodane nekakšen bralni seznam, ki ga sestavljajo predlogi avtorja kot tudi njegovega bralstva. Tu gre predvsem za dela s področja antropologije, sociologije in kulturologije pa tudi distopičnega leposlovja (posebno mesto imajo zombijade). Postopek je seveda jasen tudi brez dodatne razlage: avtor se vsakodnevno srečuje s takšnimi in drugačnimi specifičnimi situacijami in jih nato razlaga ali primerja s primeri oz. izsledki iz navedenih knjig. Detektiranje podobnosti oz. primernih prijemov za preučevanje primerov se zdi prepričljivo in intrigantno, medtem ko avtor v daljša izvajanja ne zapada. Tako se zadržuje predvsem v območju splošnega in recimo temu skromnega, kar je dobrodošlo v nasprotju z nekaterimi drugimi naslovi »covidne literature«, ki so v svojih sodbah morda prehitri in pretirano vedeževalski.

Zato pa se zdi, da prav na tem mestu podleže diametralno nasprotni težavi, ki se zrcali v elementih posploševanja in nekakšnega pozasebljanja. Občutek imamo, da »pripovedovalec« ne prevpraša lastne pozicije, ko denimo »tuširа steklenice« ali naganja košarkarje (oboje lahko razumemo recimo kot izrazito specifični akciji), kar samo na sebi še ni težava, a kontekst založbe (ZRC) ter naslova (predvsem besede antropologija) vendarle implicirajo, da delo pred nami ni zgolj nekritičen dokument nekega življenja, temveč tudi refleksija le-tega (kar je tudi v nekaterih drugih razsežnostih besedil razvidno). Poteza »posploševanja« pa gre z roko v roki s »pozasebljanjem«. Kolikor je na tem mestu predvidljivo in morda celo vprašljivo načenjati »velika vprašanja«, pa lahko prav ta vendarle pomagajo fiksirati pozicijo izrekanja, iskati globlje vzroke za akcijami in razširiti mesto, na katero je knjigo mogoče aplicirati. Ne nazadnje se tudi za vsako akcijo pripovedovalca skriva specifičen odnos do zdravja, zakona, avtoritete, bolezni, smrti, »velikega drugega« itd. Načenjanje tovrstnih vprašanj (odgovarjanje nanja sploh ni nujno) bi delu dodalo nekoliko jasnejšo usmeritev in vsaj približno osvetlilo njegov širši kontekst.

Antropologija med štirimi stenami je tako sama na sebi razgibano in privlačno čtivo z intrigantnim bralnim seznamom, medtem ko se zdi njeno mesto v javnem diskurzu nekoliko nejasno, vsaj če jo prebiramo kot študijo, kot implicira naslov, ki se naposled zdi zavajajoč. V večji polnosti se izrazi kot dokument specifične osebe v specifičnem časoprostoru, kar pa zahteva kritično izdajo ali kar še eno daljše besedilo.

In memoriam

Prejšnji teden se je v 87. letu poslovila Eva Marija Miklič, legendarna gospa Oli. S pokojnim soprogom Marjanom Mikličem Mikijem je vse od leta 1967 do lani vodila restavracijo Kluba kulturnih delavcev, ki so ji vsi rekli Pen klub. Njej v spomin je Boris A. Novak iz eposa *Vrata nepovrata* (prva knjiga: Zemljevidi domotožja, drugi zvezek: Zgodovinski atlas zapuščenih domovanj, dvaindvajseti spev: *Lokali;* Goga, 2014) izbral dva odlomka. **I. B.**

Verzi o gospe Oli izza vrat nepovrata

Boris A. Novak

Pogosto smo tako sedeli in se smejali. Na glas.
Berta, Barbara & Boris. BB&B.
Za okroglo mizo v PEN-u
alias Pri Mikliču alias Pri Mikiju.
Smejali smo se še dolgo potem, ko je napočil čas in je gospa Oli prižgala starinski radio, naravnan na nemško postajo, od koder je zaškripal daljni glas
Es ist zwei Uhr
in slavnostno razglasila:
Spoštovani gosti, mi imamo konec.
Do solz smo se smejali! Ta zlati smeh odmeva v plamenu besed, ki včasih zažari iz mraka in tišine. Zvonek Barbarin smeh in lesketav smehljaj v Bertinih očeh!
... žerjavica spomina, ki rešuje pred pogoltnostjo pozabe ...
Berte ni več. In Barbare ni več.
Celo večnega Mikija ni več.
Le gospa Oli še prinaša krožnike in steklenice.
Es ist zwei Uhr ... *Čas – Berta, Barbara – za smeh! In zgodbo. Molčeč sem z njo živel vsa dolga leta. Ni stvari bolj čudne od resnice.*
In vama dvema, ki z žarečim smehom gresta po žerjavici spomina in se vama v očeh leskečejo kresnice,
kresnice skrivanih solzá, bom zaupal svojo skrito solzo, da se bomo – kot nekoč – do solz smejali.
O mojih dveh nesojenih judovskih nevestah ...
(...)
Es ist schon drei Uhr,
prekine mojo ljubezensko pripoved gospa Oli ...
Po hipu molka, ki se bliskovito daljša z leti, uzrem žerjavico v vajinih očeh. In vem, da nikoli, hej, Berta, hej, Barbara, ne bomo nehali tako sedeti in si nazdravljati in se smejati in se smejati s solzámi v očeh!

O gori, ki pogoltne tujca

Magnet *Risoroman o obsesiji, hrepenenju in usodi*

Založba VigeVageKnjige je te dni izdala vrhunski stripovski prvenec Lucasa Hararija *Magnet*, ki v prevodu Suzane Koncut in v zamahih napetega noir trilerja sledi Pierru, mlademu študentu arhitekture, ki ga obsesija z znamenitimi termami arhitekta in Pritzkerjevega nagrajenca Petra Zumthorja vodi v švicarsko vasico Vals ter v notranjost zlovešče gore.

Pia Prezelj

V monumentalnem risoromanu *Magnet*, vezanem v rdeče polplatno ter izpisanem na roke, se z dežja (pod kap) zatečemo v pariški bar, kjer začasno streže Pierre, študent arhitekture, ki se je posvečal raziskovanju znamenitih term 7132, nato pa študij obesil na klin ter se nerazsodno in nenadno odločil zapustiti svoje dekle in svoje mesto, odpotovati v Švico ter terme raziskati v praksi. Kar ga pričaka v Valsu, je norost, zajeta v šušljanja in skrbi vaščanov – mogočen kompleks, ki vklesan v goro v zgodbo vstopa kot nekakšen nemi osrednji lik, naj bi tu in tam pogoltnil tujca. Pierrova obsesija se ob tem le krepi in poglablja, njegovo hrepenenje po razkrivanju skrivnosti, ki jih v sebi nosi kamenje – tako terme kot gora sama –, pa se razlije v hrepenenje po rdečelasi uslužbenki, ki poleg svojega telesa ponuja tudi dostop do stavbe, s tem pa izpolnitev Pierrovih hotenj in želja (ki jih kakopak ne doseže tako zlahka, saj se v pripovedi kaj kmalu znajde tudi antagonist).

Navkljub navidezni arhitekturni racionalnosti, ki preveva znamenite terme, sta prostor in čas v *Magnetu* iracionalna, razslojena in prekrivna, takšno pa je tudi gomazeče gorovje, h kateremu – in naposled *v katerega* – skoraj prvinsko žene Pierra, pa čeprav si ga skuša osmisliti z izrisovanjem (kakor to počenja tudi Harari, ki se je po kratkem poskusu študija arhitekture naposled preusmeril v strip).

Vsebinski, estetski in oblikovni presežki

Risoroman o obsesiji in hrepenenju, njuni skrajni izpolnitvi ter soočenju z usodo je iz francoščine mojstrsko prevedla nagrajenka Prešernovega sklada Suzana Koncut, ki je v dialoge vnesla gibčnost, prožnost in dinamičnost, ob tem pa dejala, da so stripovska besedila »zaradi svoje dialoškosti in umeščenosti v dejanje precej bliže dramskim besedilom; beseda je torej v njih tako kot v dramah bliže akciji, je beseda-dejanje, in tega se je treba ves čas zavedati. To morda nekoliko manj drži samo za trenutno precej popularne didaktične in zgodovinske stripe, ki vključujejo veliko opisov in povzetkov dejstev – takšno izkušnjo sem imela s Tardijevo *Vojno v jarkih*, zelo poučnim stripom o prvi svetovni vojni. Pri tem pa je seveda zelo pomembno upoštevati ekonomičnost replik in jih nikakor ne podaljševati – podobno kot pri podnapisih ali poeziji.«

Kot je dodala Anja Golob, pesnica, založnica ter urednica pri založbi VigeVageKnjige, je ključno prav razbijanje stereotipa o risoromanu kot pejorativnem žanru, to pa je mogoče prav skozi »monumentalne izdaje, ki niso le vsebinski, marveč tudi oblikovni, estetski presežki. To so knjige, ki jih je nujno imeti na svoji knjižni polici, saj so zahtevno čtivo, ki se ga bere večkrat, in po kvaliteti ne zaostajajo za romanom, kratkimi zgodbami ali poezijo. Produkcija *Magneta* je bila izjemno draga in dvomim, da se bomo s prodajo pokrili, a vselej skušamo v vsem slediti originalu; za *Magnet* lahko rečem, da barvno paleto originala s tiskom v Panetone nedvomno dosegamo, ob tem pa ohranjamo žarenje rdeče, ključno tudi za vsebino. Kar se tiče ročne pisave, pa smo imeli celo knjigo že postavljeno v črkovni vrsti, ki jo je odobril tudi avtor, a zdelo se nam je, da je premalo organska – v originalu je knjiga namreč izpisana v avtorjevem rokopisu. Podrli smo celotno postavitev in začeli od začetka. Vedeti morate, da je risoroman, ko je najboljši, čudovit ravno v spoju napisanega in narisanega, a treba je gledati tudi na to, *kako* je kaj napisano; pri *Magnetu* je šlo za tako organski spoj, da bi ga karkoli – razen ročnega izpisa besedila – najedlo in razkrojilo. Arhitektura, ki igra v risoromanu glavno vlogo, je taktilna, magnetna, vpotegujoča in tudi izpis besedila je moral biti tak.«

Lucas Harari se je po kratkem poskusu študija arhitekture preusmeril v strip in ilustracijo.

Foto arhiv založbe VigeVageKnjige

Lucas Harari
Magnet

Prevedla Suzana Koncut
VigeVageKnjige (Ljubljana, 2020)

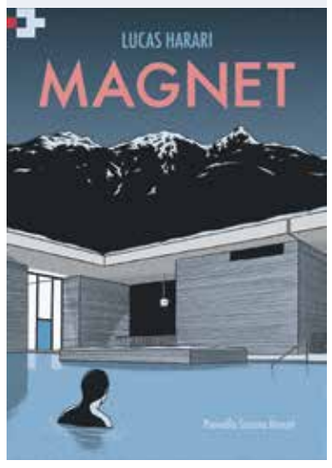

Trdo delo na dolgi rok

Navkljub oteženim razmeram in težki finančni situaciji založba VigeVageKnjige ne odstopa od kvalitetnega programa, s katerim že leta gradijo zaupanje bralk in bralcev, ob tem pa dodajajo, da je »potrebno trdo delo na dolgi rok. Za nas je ključno, da publika razume, da je naš izbor knjig premišljen, smiseln in utemeljen, da nam – tudi v formalnem smislu – lahko zaupajo. Pomembno nam je, da so izdaje prvovrstne tudi v tehničnem smislu; seveda se nam kdaj zgodijo napake, a res se trudimo, da bi se čim manjkrat. Vse naše knjige gredo pred tiskom čez lekturo in dvoje do troje korekture, papir vsake od knjig je premišljeno izbran, vezave so limane in šivane, da so knjige obstojne in omogočajo večkratno branje, naši standardi pa so visoki z razlogom: ne moremo in nočemo si privoščiti, da bi razočarali bralke in bralce – brez njih nas ni.«

Ker VigeVageKnjige prostor nudijo tudi domačim avtoricam in avtorjem, se *Magnetu* (in preostalim prevodnim izdajam) v prihodnjem tednu pridružuje tudi risoroman *Mestne ptice* Gašperja Krajnca, »dejstvo pa je, da vztrajamo na tem, da morajo biti avtorice in avtorji za knjige, ki jih izdamo, dostojno plačani, zato si trenutno ne moremo privoščiti izdati več kot enega domačega avtorja ali avtorice letno.«

Ker pa je produkcija risoromanov kakor pri Magnetu pogosto zapletena in draga, si založba želi predvsem »ustreznega zvišanja sredstev. Ne želimo se znajti v situaciji, ko bi bili slovenski knjižni trg prisiljeni prikrajšati za žanr, ki je v Evropi zadnjih dvajset let v izrazitem porastu in je tako razvejan ter tako kvaliteten, da mu komaj uspemo slediti. V tujini so knjigarne, namenjene izključno stripu, stalna praksa, pri nas pa nam, recimo, kljubizjemnemu trudu ni uspelo najti enega placa, kjer bi v Mariboru lahko prodajali svoje knjige – v Mariboru, drugem največjem slovenskem mestu! Potrebujemo stabilno mrežo knjigarn, da preprečimo diskriminacijo bralk in bralcev, ki smo ji zdaj priča; mi živ stik z njimi nujno potrebujemo. Poleg tega bomo zaradi letošnje selitve Slovenskega knjižnega sejma na splet tudi ob ključen del zaslužka, s katerim smo vsako leto financirali prvo polovico izdaj prihodnje sezone. Naša založba je majhna in nišna ter kot taka še toliko bolj odvisna od prodaje, če slednje ne bo dovolj, pa bomo program prihodnje sezone prisiljeni krčiti; za nas bi bilo to katastrofalno. Ne glede na slabe obete pa smo prihodnjo sezono seveda zastavili enako ambiciozno kot dosedanje – pripravljamo 9 novih izdaj, med njimi šest za odrasle in tri za otroke in mladino.«

Razvejanost realnosti

Magnet Lucasa Hararija, ki bralca posrka prav kakor gorovje Pierra in ga ne izpusti do zadnje, odrešitvene strani (ki to ni, saj se Hararijev prvenec zagozdi globoko v bralko in bralca), drsi med faktom in fikcijo, med trilerjem in kriminalko, psiho in arhitekturo, ob tem pa izpostavlja mnogoterost in razvejanost realnosti, v katere lahko stopamo in iz njih (morebiti) izstopamo. Ker vas bo prebiranje Magneta, ki ga zaradi zaprtja knjigarn trenutno lahko najdete le v spletni knjigarni založbe VigeVageKnjige, nedvomno spodbudilo k raziskovanju stripovske produkcije, pa prevajalka Suzana Koncut v branje priporoča tudi »Brodeckovo poročilo, pa Sam, Prepovedani sad, Rdečo Roso in Umetnost padanja iz programa založbe ViveVageKnjige, v preteklosti Pascin, ki je izšel pri Forumu – v njihovem katalogu bi gotovo našla še nekaj naslovov. Zadnje čase me navdušuje tudi zavzeto delo Stripolisa, silno zabaven pa je pri njih izdani strip Fuč fuk, ki smo ga po delih videli tudi na razstavi letošnje edicije mednarodnega festivala stripa Tinta.«

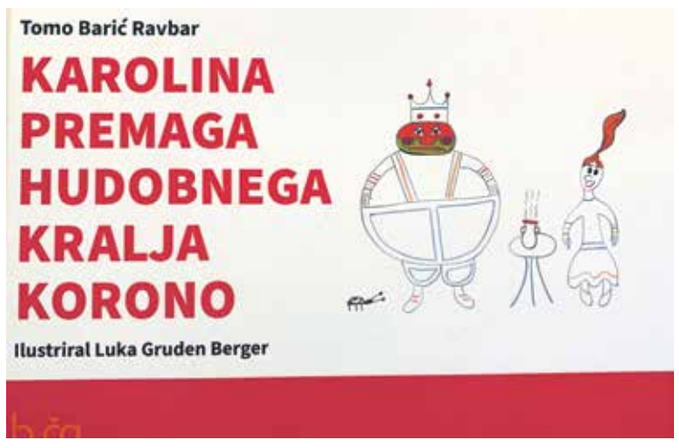

Karolina premaga kralja Korono

Slikanica *Prvenec Toma Barića Ravbarja je odsev sedanjosti in njenih izzivov*

Pisatelj in prevajalec Tomo Barić Ravbar je nedavno pri založbi Buča izdal svoj prvenec Karolina premaga hudobnega kralja Korono. Gre za mladinsko in otroško izdajo, sam naslov nam razkriva, da je avtorja navdihnila aktualna pandemija in izzivi, ki jih prinaša v vsakdan. »Za pravljico sem se odločil zato, da skozi zgodbo opozorim na nevarnost virusov in da na to otroci gledajo skozi pozitivno optiko - da lahko premagamo virus, če smo med seboj solidarni in odgovorni,« je po izidu knjige pojasnil Barić Ravbar. »Otroci to dobro razumejo. Sam sem se čutil odgovornega nekaj narediti, saj sem tudi sam kronični bolnik in se zavedam, kako pomembno je zdravje za vsakega človeka.« Avtor je zaposlen v Muzeju sodobne umetnosti Metelkova kot invalid za 4 ure, obiskuje pa tudi dializo v Univerzitetnem kliničnem centru zaradi odpovedi ledvic.Sicer pa se ga spomnimo kot prevajalca iz hrvaškega jezika, podpisal se je pod knjigi Gotovina, stvarnost in mit ter Glavaš: kronika nekega uničenja.

Karolina premaga hudobnega kralja Korono ni klasična slikanica, saj je besedila za to formo preveč, ilustracije pa niso dominantne - pod njih se je podpisal Barić Ravbarjev prijatelj in sodelavec Luka Gruden Berger.Zgodba nas popelje v svet viroz in drugih obolenj, kjer se na mikroskopski ravni odvija prava pustolovščina. Izvemo tudi, kako se lahko bolezni ubranimo, priložen pa je tudi recept za zdravilni čaj. A. P.